

True Meaning of Christmas

by Janine Ghannam (Dec. '01)

БОЖИЋНИ ПРАЗНИЦИ И ОБИЧАЈИ

Иако је Васкрс највећи хришћански празник - празник над празницима, код Срба се Божић и празници везани за њега најсвечаније прослављају и обилују нашим лепим обичајима, који време од неколико недеља око Божића чине најлепшим и најсвечанијим периодом у целој календарској години.

Божић се празнује као успомена на дан рођења Господа Исуса Христа, Сина Божијег, Спаситеља света. Та чињеница да је то празник рађања новог живота, празник деце и детињства, празник родитељства - очинства и материнства, украсио је код Срба овај празник најлепшим верским обичајима и обредима. Сви ти обичаји и обреди имају један основни смисао и своде се на један циљ: Умолити Бога да сачува и увећа породицу и имање домаћина. Све је то изражено у краткој народној здравици и молитви о Божићу: "Дај, Боже, здравља и весеља у овом дому, нека нам се рађају здрава дечица, нека нам рађа жито и лозица, нека нам се увећава имовина у пољу, тору и обору!"

Божићу се радује и старо и младо, и мушко и женско. На неколико недеља пред Божић (већ од Никољдана) и неколико недеља после Божића (до Савиндана) траје свечано празнично расположење. Народ се весели и радује, у кућама и породицама влада пријатно духовно расположење, у атмосфери се осећа неко тихо празнично блаженство, па се у таквим приликама људи мире, праштају једни другима увреде нанете преко године и цео народ постаје једна душа.

У овом периоду су најважнији следећи празници: Детинци, Материце, Оци, Туциндан, Бадњидан, Божић, Нова Година, Богојављење, Јовањдан и Савиндан. За сваки од ових дана и празника везани су наши леви обичаји. Пођимо редом.

Детинци У трећу недељу пред Божић слави се овај празник. Тога дана ујутру рано, или по доласку из цркве са богослужења, одрасли вежу своју или туђу децу. За везивање се обично користи каиш, гајтан или обичан канап, или обичан дебљи конац. Обично се завежу ноге или руке, па се једним делом канап завеже за сто или столицу. Везивање на Детинце, Материце и Оце, има вишеструку симболику. Прво симболизује чврсте породичне везе, слогу, мир, поштовање и међусрбно помагање у свим приликама. Друго, упућује укућане на штедљивост и истрајност у врлинама, јер онај ко поседује поштено зарађену имовину и добра дела, лако ће себе откупити у свим споровима пред земаљским судовима, а посебно на последњем Страшном суду, где ће се само вредновати оно шта је човек добро у свом животу учинио.

Добра и штедљива деца прикупе нешто средстава штедњом па за тај дан набаве неку част и "дреше" се онима који их вежу.

Материце У другу недељу пред Божић пада овај празник. Ово је највећи хришћански празник мајки и жена. Тога дана деца поране и унапред припремљеним канапом, концем, шалом, марамом или каишем на препад завежу своју мајку, за ноге, на исти начин, као што су њих мајке везивале на Детинце. Мајка се прави да не зна зашто је везана. Деца јој честитају празник, а мајка онда дели деци поклоне, и на тај начин се "дрешу". На исти начин се вежу и све удате жене, које се дреше поклонима деци: колачима, или неким другим слаткишима.

Празник Материца се у новије време свечано прославља и при нашим храмовима, нарочито по градовима. Богомољне жене у договору са свештеником припреме пригодну

академију са програмом, у коме учествују деца са прикладним рецитацијама и певањем, а онда деца везују присутне старије жене. Оне им се "дреше" поклонима и припремљеним пакетићима, књигама, крстићима итд. Негде се организује посета болници, нарочито дечјим одељењима, где се деци носе поклони, што даје овом празнику пун хришћански смисао.

Оци или Очеви У прву недељу пред Божић празнује се овај празник. Тога дана, исто као на Материце, деца везују своје очеве, а ови им се "дреше" поклонима, исто као и мајке.

Оци, Материце и Детинци су чисто породични празници и за тај дан домаћице припремају свечани ручак на коме се окупи цела породица. Ови празници, и обичаји везани за њих, доприносе јачању породице, слози у њој, разумевању, поштовању између деце и родитеља, старијих и млађих, што све заједно чини породицу јаком и здравом. А зна се, да је породица темељ једнога друштва, државе и цркве.

Туциндан На два дана пред Божић, 5. јануара, је Туциндан. Тога дана се коље и реди печеница за Божић. Некада се печеница "тукла" - убијала крупицом соли, касније ушицама од секире, па се онда, убијено или ошамућено прасе или јагње кла-ло и редило. Зато је овај дан назван Туциндан.

За печеницу се обично коље прасе или јагње, а уз то неко још коље и припрема печену ћурку, гуску или кокош. Обичај везан за клање печенице, остао је вероватно из старих многобожачких времена, везан за жртвоприношење. Црква га је прихватила и благословила, јер после Божићног поста, који траје шест недеља, јача храна добро дође, поготово што су тада изузетно јаки мразеви и зиме.

На Туциндан, по народном веровању, децу "не ваља" тући, јер ће целе године бити неваљала и боловаће од чирева.

Бадњидан Дан уочи Божића, 6. јануара, зове се Бадњидан. Назив је добио по томе јер се тога дана сече бадњак и уноси у кућу. Са овим даном већ почиње Божићно славље. Ујутро рано, већ у зору, пуцањем из пушака и прангија објављује се полазак у шуму по бадњак. Чим сване, ложи се ватра и приставља се уз њу печеница. Жене у кући месе божићне колаче, торте, припремају трпезу за Божић.

Шта је бадњак? Бадњак је обично младо, храстово или церово дрво (у неким крајевима, јелово или борово), које се на Бадњидан ујутро рано сече и доноси пред кућу. Увече, уочи Божића, бадњак се пресеца и заједно са сламом и печеницом уноси у кућу.

Како се сече бадњак? Пре изласка сунца, на Бадњидан, домаћин са синовима или унуцима одлази у шуму да сече бадњак. Бира се обично млад и прав церић, ако нема церића, може и храст. Стабло церића треба да буде толико, да га домаћин на рамену може донети кући. Када одабере одговарајуће дрво, домаћин се окрене истоку, три пута се прекрсти, помене Бога, своју славу и сутрашњи празник, узима секиру у руке и сече бадњак. Бадњак се сече и засеца секиром укосо, и то са источне стране. По народном веровању, бадњак се мора посећи са три снажна ударца. Што секира од три пута не пресеца, довршава се ломљењем или увртањем (сукањем). Тај ломљени део на бадњаку зове се брада и пожељно је да буде на сваком бадњаку. Води се рачуна да дрво приликом пада падне директно на земљу. Не сме се, дакле, зауставити на неком дрвету. Ивер од бадњака се узима и ставља међу карлице, да кајмак буде дебео као ивер. Кад се бадњак донесе кући, усправи се уз кућу, поред улазних врата, где стоји до увече.

Шта симболише бадњак? Бадњак симболички представља оно дрво, које су пастири донели и које је праведни Јосиф заложио у хладној пећини, када се Христос родио. Бадњак наговештава и дрво Крста Христовог.

Бадње вече Бадње вече, практично спаја Бадњидан и Божић. Зато се у нашем народу каже за неке особе, које су пријатељски блиске и везане да су као "Божић и Бадњидан". Увече, када падне мрак, домаћин са синовима уноси у кућу печеницу, бадњак и сламу. Печеница се носи на ражњу, обично двојица носе између себе, и један од њих прво ступа десном ногом преко прага и поздравља домаћицу и женску чељад речима: "Добро вече! Честит Божић, Бадње вече!" Домаћица и женска чељад посипају печеницу и домаћина са зоби и пшеницом, одговарајући: "Добро вече! Честити ви и ваша печеница!" Печеница се уноси у собу где се обавља вечера на Бадњидан и Божићни ручак, и прислања на источни зид, тамо где су иконе и кандило.

Пошто се бадњак претходно исече са дебљег краја на три дела, величине да може да стане у шпорет или какву пећ, уноси се у кућу. Исто се говори и ради као кад се уноси печеница. Бадњак се ставља на огњиште, али пошто огњишта нема више, ставља се поред шпорета или пећи, и одмах се једно дрво ложи. Тамо где нема пећи или шпорета, бадњак се ставља код печенице.

Слама После бадњака у кућу се уноси слама. Приликом уношења сламе домаћин и домаћица говоре и поступају као кад се уносио бадњак и печеница. Слама се посипа по целој кући. Домаћица у сламу под столом, где се вечера, ставља разне слаткише, ситне поклоне и играчке, које деца траже и пијучу као пилићи. Слама симболизује ону сламу у пећини на којој се Христос родио.

Вечера уочи Божића Када се унесу печеница, бадњак и слама, укућани сви заједно стану на молитву, отпевају тропар "Рождество твоје...", помолу се Богу, прочитају молитве које знају, честитају једни другима празник и Бадње вече и седају за трпезу. Вечера је посна, обично се припрема пребранац, свежа или сушена риба и друга посна јела.

Божић Најрадоснији празник међу свим празницима, код Срба је Божић. Празнује се три дана. Први дан Божића је увек 7. јануара. На Божић ујутро, пре свитања, звоне сва звона на православним храмовима, пуца се из пушака и прангија и објављује се долазак Божића и Божићног славља.

Домаћин и сви укућани облаче најсвечаније одело, и одлазе у цркву на јутрење и Божићну литургију. После службе у цркви се прима нафора и прво се она узима на Божић. Људи се поздрављају речима: "Христос се роди!" и отпоздрављају: "Ваи-стину се роди!"

Ваља напоменути да се овако поздравља и говори све од Божића до Богојављења. Када домаћин дође кући из цркве, поздрави све укућане са овим радосним божићним поздравом, и они му отпоздраве љубећи се међусобно и честитајући једни другима празник.

Положајник На Божић, рано пре подне, у кућу долази специјални гост, који се обично договори са домаћином, а може бити и неки случајни намерник, и он се посебно дочекује у кући, и зове се положајник.

Положајник поздрави дом Божићним поздравом, љуби се са укућанима и одлази код шпорета. Отвара врата на шпорету или пећи, раније на огњишту, цара ватру и говори здравицу: "Колико варница, толико срећица, Колико варница толико парица (новца) Колико варница толико у тору оваца, Колико варница толико прасади и јагањаца, Колико варница, толико гусака и пилади, А највише здравља и весеља, Амин, Боже дај".

Положајник симболички представља оне Мудраце који су пратили звезду са Истока и дошли новорођеном Христу на поклоњење. Домаћица после тога послужи положајника, и дарује га неким прикладним поклоном. Он је човек, који на Божић, и за целу наредну годину доноси срећу у кућу.

Чесница Рано ујутро на Божић, домаћица замеси тесто од којег пече погачу, која се зове чесница. У њу се ставља метални новчић - златни, сребрни или обични, одозго се боде гранчицом бадњака, и та чесница има улогу славског колача на Божић. Када чесница буде печена, износи се на сто где је већ постављен Божићни ручак. Домаћин од печенице за Божић сече најпре леву плећку, негде и главу, део од ребара и срце. Срце се исече на онолико делова колико у кући има укућана, и сваки члан породице прво поједе по парче срца. Када сви стану за сто, домаћин запали свећу, узима кадионицу, окади иконе, кандило и све присутне, преда неком млађем кадионицу који кади целу кућу. Уколико неко зна пева божићни тропар, а ако не, чита се "Оче наш" наглас. Кад се молитва заврши приступа се ломљењу чеснице. Чесница се окреће као славски колач, прелива вином и на крају ломи. Она се ломи на онолико делова колико има укућана. Онај ко добије део чеснице у којој је новчић, по народном веровању, биће срећан целе те године. Када се заврши ломљење чеснице, укућани једни другима честитају празник и седају за трпезу.

Божић у урбаној средини Поставља се питање како славити Божић данас, у измењеним условима живота, нарочито у урбаним срединама, где нема ни ватре ни огњишта, шуме, дрвећа и где је немогуће на високе спратове подизати велико дрво. и сламу. Срби су Божић, исто као и крсну славу, славили у тешком ратним условима - у рову, на стражи, на фронту, тим пре га је лакше славити у светлим, пространим, топлим и комфорним станима, у градским срединама. Уместо великог дрвета узме се мања храстова гранчица, и мања количина сламе. Све се то, заједно са печеницом, уочи Божића уноси у кућу и ставља испод славске иконе на источном зиду стана или куће. Запали се свећа и кандило што симболише ватру и огњиште. Кућа се окади тамјаном, изговоре се молитве које се знају, или се прочитају из молитвеника, и то вече се проводи у пријатној породичној атмосфери уз слушање црквене музике и песама са касета, или уз гледање филмова верске или моралне садржине.

Зато је веома важно да Божић буде нерадан дан - државни празник, да би се празнична атмосфера употпунила. Само онај ко лично није доживео ту предивну божићну атмосферу у којој се душа, захваћена неким унутрашњим блаженством, надима и шири у висине свемирских простора, када се сви људи воле и све се прашта, не може схватити црногорског владика Његоша и његове стихове:

"Нема дана без очнога вида

нити праве славе без Божића!"

Божић-празник деце Божић је првенствено празник деце. На Божић се родило најлепше и најсветије дете у историји људског рода. Зато, они родитељи који своју децу, из било којих разлога лишавају празновања Божића и доживљаја везаних за тај празник, чине према својој деци неопростиви грех. Уосталом Божић је празник и привилегија деце у целом цивилизованом хришћанском свету.

Српска Нова Година Овај празник се празнује 14. јануара по новом календару а по старом 1. јануара. Зато се зове Нова Година. Обновљен је обичај "чекања Нове Године". Уочи Нове Године, спрема се свечана вечера, где сви укућани са својим гостима, кумовима, пријатељима и сродницима уз веселје и песму чекају поноћ, када стиже Нова Година. Негде се то ради организовано у ресторанима, хотелима, салама и сл. У поноћ, тачно у 12 сати, сви се љубе и једни другима честитају долазак Нове године са жељама за дуг и миран живот, добро здравље и успех у послу. Сутрадан се одлази у цркву на службу. После службе се обавља свечани ручак. Домаћица меси погачу "василицу" (василица се зове јер је тога дана празник и Светог Василија Великог). Негде се василица меси од кукурузног брашна.

Крстовдан Овај празник пада 18. јануара, и празнује се у спомен Христовог крштења. Тај дан је постан и то је први посни дан од Божића. У храмовима се тога дана врши велико

водоосвећење. У неким крајевима се поздрављају са речима: "Христос се крсти" и "Ваистину се крсти".

Богојављење Богојављење се празнује 19. јануара. Тада се по црквама широм православља и српства врше велика и свечана освећења воде. Народ долази цркви са флашама и другим мањим судовима, узима освећену богојављенску водицу и носи је у своје домове. Ова водица, обзиром да је освећена на велики празник, има велика духовна и лековита својства. Иначе овога дана слави се успомена на Христово крштење, на реци Јордану, и јављање Бога у виду голуба и гласи: "Ово је Син мој љубљени, њега послушајте".

Јовањдан Јовањдан је у низу богојављенских празника, јер је свети Јован Крститељ, на реци Јордану, крстио Господа Христа. Многи Срби тога дана славе. После Никољдана и Ђурђевдана, ово је светитељ који се код Срба највише поштује и слави.

Савиндан Овај празник пада 27. јануара. Свети Сава је први српски просветитељ, духовни отац српске нације и творац српске црквене самосталности. Зато је Савиндан и верски и национални празник. То је крсна слава српских школа. Тога дана се у свим српским школама ломи славски колач, изводи прикладан светосавски програм у коме учествују ђаци са својим учитељима и родитељима. Резање колача исто је као и на дан црквене славе. Свака слава има свога домаћина, који се добровољно јавља, и сваке године се бира домаћин. Обично се на Савиндан увече у школама или домовима културе наставља народно весеље у коме учествује наша омладина.

